Л.П. Зеленко, Г.Ю. Касім

Словник гідронімів верхньої частини басейну Тилігулу

Пропонована розвідка є частиною укладеного авторами словника гідронімів басейну Тилігулу. В ній розглянуто 69 назв (та їх варіанти) 54 річок та балок від верхів'я Тилігулу до впадіння в нього Мокрої Журов- ки. Джерелами описуваної топонімії були карти к. XVIII-XIX ст., що зберігаються в Центральному Державному Воєнно-історичному архіві (ЦЦВІА) у Москві, друковані джерела XIX ст. (зокрема списки поселень) та матеріали топонімічних експедицій. Кожна словникова стаття містить опис усіх назв одного об'єкта та варіанти цих назв, розташовані в хронологічній послідовності. При цьому встановлюється етимологія топонімів, описуються процеси адаптації назв тюркського та східнороманського походження, що потрапили в українську топонімічну систему, зміни й заміни назв гідрооб'єктів. Наголос подається в тих випадках, коли назва зафіксована в живому мовленні, локалізація об'єктів та їх взаємне розташування представлені в покажчику гідронімів за принципами, запропонованими Ю.О.Карпенком [5:219]: реєстрові назви об'єктів у покажчику розташовані за течією річки, назви приток Тилігулу (притоки першого ступеня) подаються без позначок, назвам приток другого ступеня передує цифра 2, назвам приток третього ступеня - цифра 3; вказується, ліва це притока (лів.) чи права (пр.), річка (р.) чи балка (б.).

Байта́л - урочище на р. Тилігул. КЕ: ур. Байталъ. Ще до приєднання території до Російської імперії тут існувало поселення, згадуване як быв. дер. Байтали (Карта 1790), Байтали (Карта к.ХУІІІ ст.), в укр. діалектах є байта́ла *незграба,* байта́ло - *нероба, волоцюга,* що вважаються запозиченнями з турецької мови [3,т.1:118]. Проте назва урочища безпосередньо тюркського доходження, пор. турецьке baital поганий [17:103]. Від назви урочища - назва поселення на ньому (с. Байтали Ананьївського р-ну).

Балабанова - б., лів. п. Майнової, Карта 1855: Б.Балабанова. Оронім - від прізвища (прізвиська), що походить від балабан *різновид сокола* чи безпосередньо від тюрк. balaban *величезний, головатий* [3, т.1:121-122].

Безіменна - б., лів. п. Тилігулу. Згадується як «Безъымянная» (Карта 1855; Ан.1886, №25), «Безъименная» (СНМ 1859, №1202). Ан.І886

фіксує ще одну назву балки: «х. Скосаревскій... по левой стороне балки Безъименной (Глубокой)». Досить поширений топонімічний парадокс: відсутність в об'єкта власної назви стає мотиватором пропріальної номінації, пор. численні в Україні гідроніми Безіменка, Безіменна, Безім'янка, Безім'яна [13:37-38].

Благодатна- б., лів. п. Лісової. Карта 1855; «Б.Благодатная». Оронім - від розташованого на балці поселення. На карті 1855 зафіксоване «с.Благодатное», нині с.Благодатне Ананьївського р-ну.

Валепопа - б., лів. п. Мокрої Журовки. Назва згадується у к.XVIII ст.: «Валепопа» (КЕ). На карті 1855 - балка без назви трохи нижче б. Благодатної. Оронім східнороманського походження, від вале *долина* та попэ *піп* [8:449], тобто - «попова долина».

Вели́ка Джи́нжа - одна з двох симетрично вигнутих балок, що зливаються в одну. лів. притоку Тилігулу. На Карті 1855: Б.Бол.Джинжа та Б.Мал.Джинжа. Оронім східнороманського походження, метафорична характеристика об'єкта за формою: жинжие ясна [8:226]. Експедиційні матеріали фіксують в Ананьївському р-ні на Одещині назви лісів Мала Джинджа та Вели́ка Джи́нджа [Експ.1973].

Великий Притиск - урочище на лів. березі Тилігулу вище б. Терноватої. Карта к. XVIII ст. фіксує об'єкти: 1) при впадінні б. Терноватої в Тилігул - ур. бол. Притискъ, урочище бол. Притискъ (Карта 1790) та 2) вище за течією Тилігулу - ур.м. Претискъ (Карта к. ХУПІ ст.), уроч. Мал. Притискъ (карта 1790). Рос. географічний термін притиск *заливец,губа, в которую втаскивают невод* [9:461] до назви урочища не стосується. Натомість пор. давнє укр. притискь [14:249]. укр. притиск *гніт, утиск* [15,т.8:61]. У такому разі топонім добре вписується до ряду територіально близьких назв східнороманського походження, які відбивали факти утиску нетюркського населення: Пасицели < пэциць *потерпілі* [7:59], пр. притока Малого Куяльника б. Лизавтура (Лизаутуръ, Завтурова) < лезат *скривджений, позбавлений прав* [8:348].

Вербецький Майорський - яр, лів. п. Тилігулу. Карта 1855: Яръ Вербецкій Маіорскій. Дві назви яру вживалися, очевидно, не одночасно**,** а як паралельні. Обидві вони походять від ойконімів. СНМ 1896, №1076 фіксує поселення Федоровка (Вербицкого). Від додаткової назви цього поселення, утвореної від прізвища, походить одна з назв яру. Друга його назва - від додаткової назви іншого поселення, згадуваної картою 1855 як Покровка (Маіорская), нині це с.Покровка Любашівського р-ну.

Вила - б., лів. п. яру Широкого. Карта 1855: Яръ Вила. Оронім - метафорична характеристика за формою: ця коротка балка розгалужується на чотири відвершки, дійсно нагадуючи вила.

Ви́пханка - див. Глибока, лів. п. Мокрої Журавки.

Галаганова - б., лів., п. Липецької. Згадується Картою 1790, Картою 1855 та ін. джерелами подається без назви. Оронім утворений від укр. прізвища чи прізвиська Галаган < ґалаґан *індик* [3,т.I:456]. Апелятив ґалаґан має й інші значення: *великий мідний горщик, мідна монета* тощо [3,т.I:456; I5,т.II;18], проте найімовірніше антропонім вмотивований саме значенням *індик, півень.*

Гінгул - див. Лізна, лів. п. Тилігулу.

Глибока - б., лів. п. Липецької. Згадується Картою 1855 у русифікованій формі: Б.Глубокая. Від глибокий.

Глибока - б., лів. п. Мокрої Журовки. У джерелах к.XVIII ст. - ов. Фонтанной (КЕ), у XIX ст. - Б.Глубокая (Карта 1855; Ан. 1886:43). Можливо, саме до цього об'єкту слід віднести назву яр Випханка, зафіксовану в Ананьївському р-ні Одещини (Експ.1973). Рання назва східнороманського походження зазнала адаптації до українського мовного середовища: фынтынэ *криниця* [8:699] - Фонтанной. Подібні трансформації представлені у топонімії Одещини, пор. лів. п. Великого Куяльника б. Фонтанна, Фонтани, вона ж Кошкова; а також відомі назви районів Одеси Великий Фонтан та Малий Фонтан. Об'єкт двічі міняв назву: Фонтанной > Глубокая > Випханка. Останню назву утворено від ойконіма: розташоване тут с.Боярка Ананьївського р-ну мало ще назву х. Выпханка [Ан. 1886:43].

Глибока - див. Безіменна.

Глибокий яр - б., лів. п. Мокрої Журовки. Карта 1855 фіксує два розташовані недалеко один від одного об'єкти з однаковими назвами: Б.Глубокій яръ (див.нижче). Експедиційні матеріали свідчать про вживання цієї назви й у XX ст. [Експ. 1973].

Глибокий яр - б., пр. п. Мокрої Журовки. Карта 1855: Б.Глубокій Яръ. Оронім - прозора характеристика балки.

Гнато́вський яр - див. Мелана.

Гра́да - див. Заплази.

Дюгекчи - див. Коломійцева.

Журовка - див. Мокра Журовка.

Западна - б., лів. Тилігулу. Карта 1855: Б.Западная. Пор. западати

(ся) *опускатися, провалюватися*; западина *яиа,* діал. западня *провалля* [15,т.III. 111]. В Україні є чимало оронімів Западна/-ий/, Западня [13:205-206].

Западний - див. Заплази.

Заплази - б., лів. п. Меланки. На картах к. XVIII ст. Заплазьъ (Карта 1790; АВ-1791; Карта к. XVIII ст.). У XX ст. назва набирас плюральної форми, як це буває, зокрема, з етимологічно непрозорими назвами: Б.Заплазы (Карта 1855). Оронім східноромапського походження: зэплаз *паркан* [7:27]. На б.Заплази та ін. відвершках Меланки ще за часів Туреччини оселилися вихідці з Молдавії [Ан. 1886:10]. Експедиційні матеріали засвідчують функціонування у с.Козачий Яр Любашівського р-ну слов'янського перекладу цієї назви - Гра́да [Експ.1973]. Це трансформація російського ограда *огорожа.* А ще одна рання назва балки - о.Западной (КЕ) виявилася нестійкою та вийшла з ужитку.

Ігнатовський яр - Див. б.Меланка.

Катеринка - б., лів. п. Тилігулу. на картах к. XVIII ст. Тятра (Атлас 1791), Кятра (КЕ), Тіатра (Карта к. XVIII ст.). Назва східноромапського походження відбиває характер грунту: пятрэ *каміння* [8:520]. Заміна п на к властива для діалектів молдавської мови [12: 130]. В українському мовному середовищі форма Кятра зазнала параетимологічного зближення зі співзвучним ім'ям Катря, звідси й пізніший варіант Б.Катеринка (Карта 1855).

Клітка - б., лів. П. Тилігулу. Карта 1855: Б.Клѣтка. Назва функціональна: для господарювання всі маєтки було розбито на ділянки, які називали клітками, або ланами. Ці так звані клітки мали різне призначення: на одних випасали худобу, інші йшли під лани [Ан. 1866:91].

Ко́дрова - б., пр. п. Тилігулу. Назва зафіксована у с. Маломайорське Любашівського р-ну [Експ.1972]. Оронім східноромапського походження: кодру *дрімучий ліс* [8:292], дооформлений продуктивним слов'янським суфіксом.

Коза́чий Роздо́л - див. Козачий яр.

Коза́чий яр - б., лів. п. Меланки. Згадувалася як Казачей яръ (КЕ), Козачій яръ (Генкарта к. XVIII ст.), ов.Козачій (Карта 1820), б.Казачій Яръ (Карта 1855). Оронім відбиває заселення території козаками. Пізніше, вже в XIX ст., назва з балки перейшла на хутір, що виник тут [7:33]. Але у самому поселенні Козачий Яр балку називають Козачий Роздол [Експ.1972] - очевидно, щоб уникнути поплутання об'єктів, балки та села. Козачий Роздол - від назви іншого хутора на цій балці. Пор. укр.

діал. роздол *долина* [15, т.8:668].

Коломійцева - б., пр. п. Тилігулу. На картах к. XVIII ст. Дюгенки (Атлас 1731), Дюгекъчи (КЕ). Ця рання назва є, безумовно, тюркізмом, що містить формант -çі - продуктивний суфікс із значенням особи [17:961]. Пізніше тюркська назва замінилася українською відантропонімною: Б.Коломійцева (Карта 1855).

Ко́панка - б., лів. п. Мокрої Журовки. Карта 1855: Б.Копанка. Так і в інших джерелах [СНМ 1859:1157; Ан.1866:42]. Від копанка *невелике водоймище з ґрунтовою водою, колодязь* [15,т.4:279, 348].

Корчувата - б., лів. п. Тилігулу. В джерелах к. XVIII ст. - Корчевата (АВ-1791), Корчовата (Карта 1790) та - з іншим суфіксальним оформленням - Корчева (КЕ). Форма б.Кочовата (Карта к. XVIII ст.) явно перекручена. Від корчуватий *густий,* пор. корч *кущ* [15.т.4:302-303]. Карти першої чверті XIX ст. фіксують нові відантропонімні назви балки: від імені Макар - о. Макара (Карта 1820) та фонетично близьку, але зорієнтовану на ім'я Марк - ов. Марковъ (карта 1826). Карта й855 засвідчує ще одну заміну назви: Б.Плаксивая. Цей оронім, очевидно, метафоричний, відбиває наявність джерел. На Буковині є джерело Плаксівки, назву якого Ю.О.Карпенко виводить з плакати, плакса: *вода тече з джерела і взимку, стікаючи по намерзлій крижині, як сльози* [5:166].

Липецька - р., пр. п. Тилігулу. Джерела к. XVIII ст. подають форму Липецка (Атлас 1791; КЕ; Карта 1795; та ін.), іноді Лепецка (АВ-1791). Однойменне поселення на річці Липецка (Карта 1790; Карта 1820) досить давнє: згадується із середини XVIII ст. [4:582], тому не виключено, що гідронім утворений від ойконіма, а не навпаки. Назва поселення могла бути перенесеною, пор. ойконіми типу Липець. Пов'язати назву безпосередньо з липа не дозволяє її структура.

Липецька - див. Страшник.

Лізна - б., пр. п. Липецької. Цю назву фіксує лише карта 1855. Див. нижче.

Лина - б., лів, п. Тилігулу. Джерела к. XVIII ст. згадують як ов. Гингулъ (КЕ; Генкарта к.XVII ст. та ін.). Ця рання назва відантропонімна, пор. молд. прізвище Гынгэ [2:96]. Карта 1855 подає вже іншу назву: Б.Лизная. В Україні гідроніми Лізна, Лізниця є у басейнах Сіверського Дінця та Дніпра [13:319]. Більшість із них мають варіанти з о (Лозовая, Лозна, Лозница тощо), це дозволяє, услід за Є.С.Отіним [10:4], розглядати назву Лізна як похідну від лоза.

Ліски - б., лів. п. Мокрої Журовки. Карта 1855: Б.Лѣски. Від лісок, у плюральній формі.

Лісова - б., лів. п. Мокрої Журовки. Карта 1855: Б. Лѣсова. Оронім відбиває характер рослинності у верхів'ї Мокрої Журовки.

Майнова - б., лів. п. Тилігулу. Згадується як Майнова (Карта 1790; КЕ; Генкарта к.XVIIIст.; Карта 1855), іноді як ов.Майновъ (Карта 1795) чи - у перекрученій формі - б. Малинова (Карта к. XVIII ст.). Від майно [7:50]. Пор. назву сусідньої р. Меланки.

Майорський - див. Вербецький Майорський.

Макара - див. Корчувата.

Мала́ Джи́нжа - див. Велика Джинжа.

Мала Меланкуца - б., пр. п. Меланкуци. Див. Меланкуца.

Маланчук - б., лів. п. Тилігулу. Карта 1855 подає її без назви, джерела к. XIX ст. - як Маланчук (СНМ 1896, № 1714). Оронім утворений від назви р. Меланки за допомоги демінутивного суфікса -чук. Формант цей, враховуючи досить пізню фіксацію назви, скоріше український, ніж тюркський.

Мала́н Чунга́р - б., пр. п. р. Меланки. О.Малань Чунгаръ (КЕ). В інших джерелах об'єкт не поіменований. Перша частина ороніма від назви річки, а друга - від тюркського гідротерміна із значенням *котловина, яма.* В різних тюркських мовах він звучить як чунгул, чунгкур, чукур, шункыр [9:620]. Назва виявилася стійкою: в топонімії Любашівського р-ну зафіксована назва б. Чуньга́ри та пасовища Чуньгари [Експ.1972].

Малий Притиск - урочище. Назва перебувала в опозиції до назви іншого урочища - Великий Притиск (див.).

Маркова - див. Корчувата.

Мелана - б., лів. п. Меланки, у джерелах к. XVIII ст. Б.Мелана (Карта 1790; Карта к. XVIII ст.). Стосовно походження назви див. Меланка. Карта 1855 подає цю балку без назви, фіксуючи на ній поселення Ігнатовка. У II пол. XIX ст. балка одержала назву від цього ойконіма, утвореного, у свою чергу, від прізвища Ігнатовський: СНМ 1896, № 1396 згадує про б. Ігнатовскій Яръ, на якій розташовано х. Игнатовка (Игнатовскаго). Експедиційні матеріали засвідчують стійкість ороніма: Гнато́вський яр [Експ.1972].

Меланка - р., лів. П. Тилігулу. В к. XVIII ст. згадується як Малана (КЕ; Карта к. XVIII ст.; Атлас 1799). Джерела XIX ст. фіксують появу

суфіксального варіанта, що виник вже на українському грунті: р. Меланка (Карта 1820; Карта 1855), Миланка (СНМ 1859, №1158). Існує молдавське прізвище Маланкэ [8:104], але гідронім не від нього, беручи до уваги більш давній варіант *Малан (пор. назви сусідніх об'єктів Малан Чунгар, Малан Куца). Можливо, гідронім тюркського походження, пор. mal майно [1:335]. У турецькій мові є непродуктивний суфікс -ane, що вживається для творення прикметників від іменних основ [17:960]. На користь такої етимології свідчить наявність поблизу б.Майнової, чия назва могла з'явитися як український переклад тюркського гідроніма, форма з **е** виникла внаслідок зближення з ім'ям Меланка (Маланка). Експ.1972 фіксує форму Маланка.

Меланкуца - б., лів. п. Тилігулу. Згадується як ов. Мал. Малана (КЕ), Б.Меланъ-Куца чи - в іншому графічному варіанті - Б.Меланкуца (Карта 1855). Має притоку, згадувану як ов. Маланъ Куца (КЕ) та Б. Мал. Меланкуца (Карта 1855). Наявність диференційних означень Мала та Куца на КЕ протиставляла ці об'єкти річці Малана й водночас дозволяла розрізняти Малу Малану та її притоку Малану Куцу. У XIX ст. Мала Малана стала називатися Меланкуца. Назва її, можливо, переосмислилася у східнороманському мовному середовищі як демінутивне утворення від Маланка. Притока ж її стала іменуватися Мала Меланкуца: топонімічна система конче потребує опозиції схожих назв сусідніх об'єктів.

Міщанська - б., пр. п. Мокрої Журавки. Карта 1855: Балка Мещанская. У II пол. XIX ст. безземельні селяни, приписані до міщанського стану, орендували землю, сплачуючи десятину [6:48]. Сучасна топонімія зберегла назву плавнів Міщанські [Експ.1981].

Мокра Журовка - р., пр. п. Тилігулу. Майже на всіх картах к. XVIII - I пол. XIX ст. гідронім входить до простої бінарної опозиції з назвою сусіднього об'єкта - Сухої Журовки, лів. п. Великого Куяльника. Пор.: р. Мокрая Журовка - р. Сухая Журовка (Карта 1795; КЕ; Карта 1855), Мокрая Журавка - Сухая Журавка (Атлас 1791; Генкарта к. XVIII ст.; Карта 1820). Диференціальні означення відсутні лише в деяких джерелах: Балк. Журовка - Балк. Журовка (АВ-1791). Гідронім пов'язаний із дзюрити *текти струмком, дзюркотати,* а також джюркало, джюркач, дзюркач, чюркач *джерело,* див. [3, т.II:62]. В гідронімії України чимало назв аналогічного походження: Чурилівка, Чуркач/Джуркач [5:204-205], Джюрилиха, Дзюркач, Цюрило [13:169,60].

Панський яр - б., лів. п. Тилігулу. Карта 1855: Яръ Панскій. Етимологічно прозорий оронім, досить чітко протиставлений у місцевій топонімічній системі Козачому яру (див.).

Пасисель - див. б. Тилігул.

Плаксива - див. Корчувата.

Пожарна - б., лів. п. Корчуватої. Карта 1855: Б. Пожарна. Можливо, оронім не від рос. пожар *пожежа,* а від прізвища Пожар, поширеного серед місцевих жителів. Так, Ан.1866 згадує хутори Пожара Андрія та Пожара Кирила (с.12). Поява суфікса -н- могла бути наслідком вторинного зближення ороніма з апелятивом пожар.

Стерна - див. Тернувата.

Страшник - б., пр. п. Липецької. Карта 1790: б. Липецка. Ця назва, що повторювала назву сусідньої балки, з часом заступилася іншою: Б. Страшникь (Карта 1855). Останній оронім східнороманського походження: страшник, straşnik має кілька значень - *сильний, надзвичайний, прекрасний, суворий* [8:606; 11:1354]. Найвірогідніше оронім виник як позитивно оцінний.

Стримба - б., пр. п. Тилігулу. Атлас 1791: Б. Стрымба. Оронім східнороманського походження: стрымбэ *крива* [8:608].

Стримба - б., пр. п. Мокрої Журовки. Назва стійка: Стримба (КЕ; Карта 1795), Стрымба (Генкарта к. XVIII ст.; Карта 1855). Вживається місцевим населенням дотепер: Стри́мба, Стру́мба [Експ.1973]. Див. вище.

Телюшна - б., лів. п. Липецької, згадується під двома назвами. У більшості джерел представлена одна з них, що сильно варіювалася: ов. Телюшна (КЕ), о. Телюшна (Атлас 1791), о.Телешной (Карта 1795), о. Телюшный (Атлас 1799). Ця назва фіксується й джерелами XIX от.: ов. Телюжной (Карта 1820), ов. Телюшной (Карта 1826), Б.Телюжна (Карта 1855), Телюжна (АН. 1886:18). Топонім, що не етимологізується на рівні східнослов'янських мов, можна пов'язати з молдавським прізвищем Телешану, див. [2:13], враховуючи наявність молдавського етносу у поселенні, розташованому на балці [12:129]. Поява в оронімі псевдо- суфіксів -н-, -ин- є наслідок переосмислення східнороманського форманта -ану в українському мовному середовищі.

Наприкінці XVIII ст. згадується ще одна, менш вживана, назва балки: у безсуфіксній формі - б. Точила» (АВ-1791) та з невиправданим використанням посесивного форманта -ов: б. Точилова (Карта 1790;

Карта к. XVIII ст.). У XIX ст. оронім Точилова зникає з топонімічної системи - мабуть, тому, що повторював назву поселення на балці Точилово (Карта 1790), нині село Точилове Ананьївського р-ну. Останню назву пов'язують з рум. tocila *брус* [12:129] та з укр. точити *лити, цідити* [7:75]. Беручи до уваги давність поселення (АН.1886:18) і форми ойконіма Точильня (Карта 1795), Точилна (Атлас 1791; Карта 1793), Точильна (Атлас 1799), слід, на нашу думку, підтримати версію функціонального характеру назви, яка, втім, могла бути мотивована й українською лексемою (точило, точильня).

Терновáта - б., лів. п. Тилігулу. Згадується переважно як ов. Терноватой (КЕ; Карта 1793; НО та ін.), Терновата (Карта 1820; Карта 1826; Карта 1855). Варіюється номенклатурний термін (овраг - долина - балка) та - як наслідок - рід ороніма. Іноді балка подається як б. Стерна (Карта 1790; Карта к. XVIII ст.), Топонімічні експедиції зафіксували варіанти ороніма: в Миколаївському р-ні - Терновáцька балка [Експ. 1981]; У Берегівському - Têрен-балка [Експ. 1974]. Виходячи з варіанта Терен-балка і пропонованого Є.С.Отіним виведення гідроніма Терен з тюрк. терен *глибокий* [10:72], можна розглядати назву Терновата не як похідну від назви рослини терен, а як тюркізм. Тоді обидві співзвучні назви балки - Терновата та Стерна - можна пояснити параетимологічними трансформаціями в україномовному середовищі внаслідок зближення зі співзвучними лексемами терен та стерня.

Тилігýл - р. У джерелах к. XVIII -I пол. XIX ст.: Телиголь (Карта 1766), Телигіолъ (КЕ), Делигіолъ (НО), Телигулъ (Карта 1795; АВ-1791; Карта к. XVIII ст.), Телегулъ (Карта 1820), Тилигулъ (Карта 1855). Гідронім має надійну етимологію: від тюрк, deli göl *бурхливе озеро,* у кипчацькому фонетичному варіанті täli [16:206]. Пор. турецьке deli *бурхливий, швидкий,* у т.ч. й про річку [17:215]. Усі варіанти назви (див. ще [13:563]) добре пояснюються а) відповідністю d - t в різних тюркських мовах; б) редукцією e > и у слов'янському мовному середовищі; в) прагненням передати засобами словя'нської фонетики передньорядність голосних, зокрема, ö - через іо. Зміна о на у відбулася досить пізно, зумовлена вона, мабуть, параетимологічними асоціаціями (пор. укр. гул, східнороманський постпозитивний артикль -ул). Із семаніики лексеми göl видно, що назва виникла як лімнонім і тільки пізніше поширилася з лиману на річку.

Експедиційні матеріали засвідчують існування різноманітних фонетичних варіантів у живому мовленні: Тилúгол, Тíлíгýл [Експ. 1972 -

Любашівський р-н], Ті́лі́гу́л, Ти^{е}лигу́л, Ти^{е}ли^{е}гу́л, Тили́гул [Експ.1973 - Ананьївський р-н].

Тилігул - б., лів. п. Тилігулу. Згадувалася як ов. Посисель (Атлас 1791), ов. Пасесель (Карта 1820), ов. Поцецело (Карта 1826). Свою назву балка одержала від поселення Пасицели, а ойконім - від молд. пэциць *потерпілі* [7:59]. Карта 1855 згадує цю балку під назвою, що повторює найменування головної річки: Б.Телигуль.

Точи́ла, Точи́лова - див. Телюшна.

Фонтанной - див. Глибока, лів. п. Мокрої Журовки.

Цуцуроя - б., лів. п. Липецької. Оронім зафіксовано лише в Атласі 1791. Назва, можливо, від східнороманського антропоніма (імені) Ţuţura, яке має форми Ţuţur, Ţoţora, Ţuţora [18:399].

Чунгул - б., лів. п. Тилігулу. КЕ: ов. Чунгулъ. Подібні назви представлені в гідронімії тюркського походження [10:64-65] і пов'язані з гідротерміном чунгул *котловина, яма* [9:621].

Широкий яр - лів. п. Тилігулу. Карта 1855: Широкій. Назва - характеристика за розміром, від широкий.

Шлюзи - б., лів. п. Мокрої Журовки. Карта 1855: Б.Шлюзи. Від шлюз *гідротехнічна споруда, якою регулюють витрату та розподіл води* [15, т.11:492]. Пор. інформацію про те, що «переезды через р. Тилигул производятся летом по сухому руслу или по плотинам..., а во время распутицы - по плотинам» [ВО: 120]. Топонімічна експедиція 1981 р. зафіксувала назву Шлю́зи на позначення частини Тилігулу в с.Ісаєве Миколаївського р-ну.

Якова - б., лів. п. Точилової. Карта 1855: Б.Якова. Назва посесивного змісту, від імені Яків у родовому відмінку.

Яровата - б., пр. п. Мокрої Журовки. Карта 1855: Б.Яровата. Суфіксальне утворення від яр. З карти добре видно численні відвершки, що відходять від цієї балки, звідси й назва.

Покажчик гідронімів

р.Тилігул	б. Катеринка лів.
б. Тилігул лів.	б. Велика Джинджа лів.
б. Стримба пр.	2 б. Мала Джинджа пр.
б. Коломійцева пр.	урочище Байтал
б. Корчувата лів.	б. Липецька пр.
2 б. Пожарна лів.	2 б. Цуцуроя лів.

2 б. Страшник пр.
2 б. Лізна пр.
2 б. Галаганова пр.
2 б. Телюшна лів.
3 б. Якова лів.
2 б. Глибока лів.
б. Майнова лів.
2 б. Балабанова лів.
б. Чунгул лів
р. Меланка лів.
2 б. Мелана лів.
2 б. Заплази лів.
2 б. Маланчук лів.
2 б. Малан Чунгар пр.
2 б. Козачий яр лів.
б. Меланкуца лів.
2 б. Мала Меланкуца пр.
б. Панський яр лів.
б. Кодрова пр.
яр Широкий лів.
2 яр Вила лів.
яр Вербецький Майорський лів.
б. Безіменна лів.
б. Лізна лів.
урочище Малий Притиск
б. Клітка лів.
б. Западна лів.
б. Терновата лів.
урочище Великий Притиск
р. Мокра Журовка пр.
2 б. Лісова лів.
3 б. Благодатна лів.
2 б. Валепопа лів.
2 б. Ліски лів.
2 б. Глибока лів.
2 б. Стримба пр.
2 б. Копанка лів.
2 б. Глибокий яр лів.
2 б. Яровата пр.
2 б. Глибокий яр пр.
2 б. Міщанська пр.
2 б. Шлюзи лів.

Джерела

АВ-1791 - Атлас, изображающий область Озу, иначе называемую Очаковской землею 1791 г., составленный инженер-майором Деволаном.-ЦДВІА.- ф.ВУА, сир. 20150.

Ан.1886 - Результаты подворной переписи Ананьевского уезда 1886-1887 г.г. Приложение к V т. «Материалов для оценки земель Херсонской губернии».- Херсон, 1889.

Атлас 1791 - Атлас новоприобретенной области от Порты Оттоманской и присоединенной к Екатеринославскому наместничеству. Близько 1791р.-ЦДВІА, ф. ВУА,спр. 20181.

Атлас 1799 - Атлас Новороссийской губернии 1799г. План Тираспольского уезда,-ЦДВІА, ф. ВУА, спр. 20159. Карта № 23.

ВО - Военное обозрение Одесского военного округа /Составлено офицерами Генерального штаба Бодаревским и Милорадовичем.-Одесса,1871.

Генкарта к. XVIII ст. - Генеральная карта Очаковской области.-ЦЦВІА, ф. ВУА, сир. 21508.

Експ. - Польові матеріали, зібрані топонімічними експедиціями кафедри загального та слов'янського мовознавства Одеського державного університету.

Карта к. XVIII ст. - Топографическая карта Очаковской степи,- ЦДВІА.-ф.ВУА.-спр. 21510.

Карта 1766 - Карта части Малой Татарии очаковских ногайцов, 1766 - ЦДВ1А, ф. ВУА, додаток, спр. 244.

Карта 1790 - Карта Очаковской степи с назначением всех подробностей 1790 года. - ЦДВІА, ф. ВУА,.спр. 21506.

Карта 1793 - Карта новоприобретенной области от Порты Оттоманской и присоединенной к Екатеринославскому наместничеству. Близько 1793 р. - ЦДВІА, ф. ВУА, спр. 20172.

Карта 1795 - Географическая карта вновь приобретенной области от Порты Оттоманской, ныне принадлежащей Вознесенскому наместничеству, 1745- 1798.- ЦДВІА, ф. 416, спр. 262.

Карта 1820 - Топографическая карта Херсонской губернии, 1820-1823.- ЦДВІА, ф.416, спр.270.

Карта 1826 - Карга Херсонской губернии, составленная при Главном штабе 2-й армии. Из обозрения и инструментальных съемок. 1826.- ЦДВІА, ф.ВУА, спр. 21513.

Карта 1855 - Военно-топографическая карта Херсонской губернии. 1855. - ЦДВІА., ф. ВУА, спр. 21514.

КЕ -Карта Екатеринолавского наместничества, близько 1790.- ЦДВІА., ф. ВУА, спр. 20170.

НО - Карга новоприобретенной области от Порты Оттоманской и присединенной к Екатеринославскому наместничеству. Соч. Вильбрехх- ЦДВІА, ф. ВУА, спр. 20187.

СНМ 1859 - Херсонская губерния. Список населенных мест по сведениям 859 г.-СП6.Д868.-Т.47.

СНМ 1896 - Список населенных меот Херсонской губернии и статистические данные о каждом поселении.-Херсон, 1896.

1.Древнетюркский словарь. -Л., 1969.

2.Еремия А., Косничану М. Личные имена: Антропонимический справочник.-3-е изд.-Кишинев,1974.

3.Етимологічний словник української мови.-К.,1982-1989.-Т.1-3.

4.История городов и сел УССР. Одесская область.-К.,1978.

5.Карпенко Ю.О. Топонімія Буковини.-К,1973.

6.Карпенко Ю.О. та ін. Топонімія південно-східної Одещини.-Одеса, 1978.

7.Карпенко Ю.О. та ін. Топонімія північно-східної Одещини.-Одеса, 1975.

8.Молдавско-русский словарь.-М., 1961.

9.Мурзаев Э.М. Словарь народних географичеоких терминов.-М.,1984.

10. Отін Є.С. Гідроніми Східної України.-К.-Донецьк, 1977.

11. Румынско-русский словарь.-М.-Бухарест,1980.

12. Сергиевский М.В. Молдаво-славянские этюды.-М.,1959.
13. Словник гідронімів України.-к.,1979.
14. Словник староукраїнської мови XIV-XV ст.-К.,1977.-Т.І-ІІ.
15. Словник української мови.-К., 1970-1980,- Т.І-ХІ.
16. Трубачев О.Н. Названия рек Правобережной Украины: Словообразование, этимология, этническая интерпретация.-М.,1968.
17. Турецко-русский словарь.-М.,1977.
18. Constantinescu N. Dicponar onomastic romanesc.-Bucureşti,1963.

Огляд ономастичних праць,одержаних редакцією (1-3)

Огляд ономастичної літератури передбачається як постійна рубрика, що містить короткі реферати всіх наявних у редколегії праць з 1998 року. На разі йдеться про три монографії, кожна з яких варта епітета *визначна.*

1. Шульгач В.П. Праслов'янський гідронімний фонд: Фрагмент реконструкції/Інститут української мови НАН України.-К.,1998.-367 с.

У «Вступі» мовиться про вагомість онімічних даних для праслов'янських реконструкцій та про дослідження цього напрямку О.М.Трубачовим, Р.М.Козловою, І.М.Желєзняк, В.В.Лучиком, О.П.Карпенко, Т.М.Богоєдовою. Далі - два розділи. Перший - «Теоретичні засади вилучення праслов'янського гідронімного стратума». Підрозділи: 1) «Ареал» - свідченням архаїчності прагідроніма є його загальнослов'янське поширення або наявність позаслов'янських відповідників, передусім - балтійських; 2) «Відсутність апелятивних відповідників» - свідчення архаїки: апелятиви позникали й автором реконструюються (іноді - над міру); 3) «Типологія словотвірних моделей»; 4) «Структура архетипу» - розгорнений розгляд моделей з префіксами а-, ма-/мо-, прислівником ту-, займенником сь-, детермінативними комплексами tr, st, dr, zn, kn та ін.; 5) «Прагідронім і етимологічне гніздо» - під останнім розуміється система генетично споріднених слів, об'єднаних навколо базового етимона; вагомість етимологічного гнізда ілюструється розглядом псл. *Вълvanъ.

Другий розділ назвою повністю збігається з найменням усієї монографії і складає її основу (с.35-332). Це - алфавітний словник прагід- ронімів з території межиріччя Західного Бугу й Горині від *Alba до *Žьrdь. Кожна словникова стаття - серйозне, виважене етимологічне досліджен-